

EVA EGLĀJA-KRISTSONE

KOMITEJA KULTŪRAS SAKARIEM AR TAUTIEŠIEM ĀRZEMĒS (1964–1991): FAKTI, MĪTI, INTERPRETĀCIJAS

Rīgā, Krišjāņa Valdemāra ielā 11a šodien atrodas Latvijas Kultūras ministrija. Padomju okupācijas laikā šīs ēkas adrese bija *Gorkija ielā 11 a*. Arī tad uz šejieni bieži nāca ļaudis, kas strādāja kultūras laukā – ievērojami literāti, mākslinieki, mūziķi, aktieri, režisori, žurnālisti, kritiķi. Šeit atradās iestāde, kuras nosaukumā bija arī vārds *kultūra*. Runa ir par Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas *Komiteju kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs* jeb Kultūras sakaru komiteju (turpmāk tekstā – KSK). Tās darbība kopš 20. gadsimta 60. gadiem bija visasāko strīdu cēlonis trimdas latviešu sabiedrībā Rietumos. Trimdinieki apzinājās, ka KSK ir Maskavas komunistu režīma ietekmes struktūra un tajā iesaistītos dzimtenes kultūras darbiniekus rafinēti kontrolē Valsts drošības komiteja (VDK). Tomēr trimdā par šiem kultūras darbiniekiem bija krasi atšķirīgi viedokļi – vai viņi būtu vai nebūtu uzskatāmi par brīvās Rietumu pasaules un latviešu trimdas vai pat visas latviešu tautas ienaidniekiem.

KSK oficiālais, statūtos ierakstītais mērķis bija “atbalstīt ārzemēs dzīvojošo latviešu izcelsmes personu centienus attīstīt kultūras sakarus ar Padomju Latviju nolūkā dot savu ieguldījumu mierīgas līdzāspastāvēšanas, sadarbības un labu attieksmju veidošanā starp attiecīgām valstīm un PSR Savienību” [1, 1]. Uzdevumi paredzēja ārzemju tautiešu iepazīstināšanu ar LPSR “kultūru, ekonomiku un sociālistisko dzīves veidu PSRS tautu brālīgajā saimē” un Padomju Latvijas sabiedrības informēšanu “par ārzemēs dzīvojošo latviešu progresīvo sniegumu kultūras un sabiedriskajā dzīvē” [turpat, 2].

1986. gadā Vācijā izdotajā žurnālā “Latvija Šodien” bijušais VDK un CIP dubultaģents, ilggadējais KSK prezidija priekšsēdētājs Imants Lešinskis apstiprināja: padomju impērijas globālā stratēģija ir vērsta uz rietumvalstu destabilizāciju ar gala mērķi nodibināt Kremļa kundzību visā pasaulē [sk. 2, 118]. Minētās stratēģijas sastāvdaļa bija arī emigrantu grupu izpēte, ietekmēšana un izmantošana. Šādā nolūkā no 60. gadiem Latvijā, Lietuvā, Igaunijā, Baltkrievijā, Ukrainā, Armēnijā un Kabardas-Balkārijas autonomajā

republikā darbojās VDK izveidotas ārēji patstāvīgas komitejas kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs. To slepenais uzdevums bija politiski neitralizēt etnisko emigrantu (trimdinieku) vairākumu, vienlaikus izveidojot grupas un organizācijas, kas apzināti vai neapzināti kalpotu padomju ārpolitikas un izlūkošanas mērķiem [turpat, 111]. Kultūras sakaru komitejas darbu plānoja un slepeni vadīja attiecīgās padomju republikas VDK Izlūkošanas daļa.

Formāli Latvijas KSK it kā dibināja 1964. gada septembrī LPSR sabiedrisko organizāciju un kultūras iestāžu pārstāvji. Reizi trijos gados sasauca komitejas augstāko vadošo orgānu – konferenci un apmēram reizi gadā sasauca valdi, tā radot iespaidu par it kā demokrātiski izveidotu sabiedrisku organizāciju, bet patiesībā tā bija struktūra, kas darbojās jau no 1955. gada ar VDK noteiktiem mērķiem, VDK ieceltiem kadriem un virsvadību. No 1961. līdz 1964. gadam organizācijas nosaukums bija “Komitejas repatriācijas sekmēšanai un kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs Latvijas nodaļa”. 1964. gada 10. septembra sēdē nodaļas ilggadējais vadītājs Leonīds Rimjans tika ievēlēts par it kā jaunās sabiedriskās organizācijas prezidija priekšsēdētāju. Vecais nosaukums tika mainīts, jo tas pārāk tieši atspoguļoja centralizēto pakļautību Maskavai un, ciemodomies Rīgā, to kritizēja vairāki svešatnes latvieši. Tika atmests arī novecojušais un no Maskavas komunistu režīma viedokļa par nevēlamu kļuvušais mērķis – tautiešu repatriācija.

Kandidātu atlase darbībai KSK bija sarežģīta. Vispirms KSK atbildīgās personas konsultējās ar Rakstnieku savienības, Mākslinieku savienības, Zinātņu akadēmijas partijas komiteju sekretāriem, kā arī ar Latvijas komjaunatnes centrālkomiteju, tad sastādīja sarakstus. Tie tika iesniegti Latvijas VDK Izlūkošanas daļai, kura pēc sarakstu attiecīgas saskaņošanas ar Pretizlūkošanas un Novērošanas daļu vadību tos atsūtīja atpakaļ. Parasti dažu kandidātu vārdi tika svītroti, daži vārdi pievienoti. Galīgo akceptu Komitejas sekciju sastāvam deva LKP Centrālās komitejas Ārējo sakaru nodaļa. Tikai pēc tam, kad šī saskaņošana bija pabeigta, KSK darbinieki vērsās pie kandidātiem un uzaicināja tos darboties attiecīgās sekcijās (literatūras, mākslas, mūzikas, jaunatnes, teātra u.c.). Parasti atteikumu nebija. KSK sekciju kadru sarakstā gadu gaitā iezīmējas tā laika kultūras dzīves elite: mākslinieki – Indulis Zariņš, Pēteris Postažs, Uldis Zemzaris, Džemma Skulme; komponisti un mūziķi – Raimonds Pauls, Oļģerts Grāvītis, Pauls Dambis, Arnolds Klotiņš; teātra un kino pārstāvji – Ivars Seleckis, Lidija Freimane, Ģirts Jakovļevs; literāti – Arvids Grigulis, Pēteris Zirnītis,

Imants Ziedonis, Māris Čaklais, Jānis Peters, Andris Vējāns, Ojārs Vācietis, Zigmunds Skujiņš, Ilgonis Bērsons, Žanis Grīva, Jūlijs Vanags u.c.

KSK vēsture ir kultūras vēstures daļa un vienlaikus specdienestu vēstures daļa. Liela daļa informācijas par to bija un joprojām ir slepena. Dokumentāras liecības ir maz pieejamas. Toties pieejams ir milzīgs daudzums interpretāciju. Kultūras sakaru ainu nākas izzināt, pētīt saraksti, presi, personīgos arhīvus, intervējot un sarakstoties ar laikmeta lieciniekiem. Pagaidām KSK izpēte līdzinās mītu studijām. Minēšu divus pretējus mītus par KSK un VDK.

Pirmais mīts: visi, kas pārstāv KSK, ir savervēti VDK aģenti. Šis mīts radās trimdas latviešu sabiedrībā līdz ar komitejas izveidi. Prāvā diasporas latviešu sabiedrības daļā šis mīts ir ļoti noturīgs un nepārejošs (par to pārliecinājos vēl 2004. gada vasarā Kanādā, intervējot diasporas latviešus). Mīta pamatā ir pārliecība, ka šādā komitejā varēja darboties tikai trimdas ienaidnieki, trimdas mērķu pretinieki vai vismaz iebaidīti inteliģenti, kas piedalījās rafinētā spiegošanā pret brīvo Rietumu pasauli.

Otrais mīts: LPSR VDK iekšienē bija slēpti nacionālisti, kas slepeni kaitēja partijas un savas organizācijas mērķiem, veicināja komunistu varas sabrukumu un radīja "caurumu dzelzs aizkarā", proti, izveidoja kultūras sakarus starp trimdu un Latvijas garīgo eliti, un tas savukārt veicināja abu tautas daļu sekmīgu sadarbību Latvijas neatkarības atjaunošanā. Šis mīts parādījās Latvijā pēcatmodas periodā, kad sākās diskusijas par t.s. čekas maisiem (Latvijas PSR VDK dokumentu daļa, kas nav iznīcināta vai izvesta uz Krieviju).

Kad trimdas auditorijās 80. gadu sākumā uzstājās pārbēdzējs – VDK un CIP dubultaģents Imants Lešinskis, viņš vairākkārt visai nepārprotami apgalvoja, ka, piemēram, mākslinieki Maija Tabaka, Indulis Zariņš, aktrise Lidija Freimane, dzejnieki Imants Ziedonis, Jānis Peters, Māris Čaklais ir t.s. čekisti, kuru uzņemšana trimdas sarīkojumos nebūtu atbalstāma. Lešinskis ir pats autoritatīvākais avots, uz kura apgalvojumiem balstās kultūras sakaru pretinieki. Nosauktās personas gan līdz šim ne reizi nav sevi atzinušas par savervētām. Komitejas darbā iesaistīto mākslinieku, mūziķu, rakstnieku, bet jo īpaši dzejnieku loma VDK mērķu sasniegšanā ir ļoti delikāta un jutīga tēma. Imants Ziedonis spriež, ka kultūras sakarus "ne toreiz, ne tagad, kamēr vēl pastāv vecā emigrācijas paaudze, viennozīmīgi nevērtē. Viņiem tas ir tikai "čekas uzdevumu veikšana", tiekoties ar ārzemju latviešiem. Mums tas nozīmēja informāciju šeit. Tas bija ļoti liels, vērtīgs solis, ko mēs izdarījām. Jā, ar Kultūras sakaru

komitejas naudu braucieniem. Tā bija tā izmantošana. Viņi mūs izmantoja, un mēs viņus izmantojām." [5]

Latvijā izskan citas interpretācijas un mīti par Lešinska liecībām. Rakstnieks J. Mauliņš, kurš pats sevi ironiski pieskaita pie bijušajiem "virtuves disidentiem", žurnālā "Karogs" visai pagarā rakstā iztīrza daudzas epizodes, kurās novērojis sev zināmu VDK darboņu un komunistu funkcionāru – latviešu slēptu kaitēšanu savu organizāciju mērķiem padomju laikos. Viņš secina, ka Lešinskim līdzīgu komunistu – slēptu nacionālpatriotu – bija daudz vairāk, nekā pieņemts uzskatīt. Pie šādiem patriotiem – sistēmas grāvējiem J. Mauliņš droši pieskaita arī I. Ziedoni, J. Peteru un M. Čaklo, viņš arī uzskata, ka Lešinskis spēlējis augstu spēli un trimdas auditorijās runājis tā, lai Rīga un Maskava viņa runu dēļ nepieņemtu lēmumu pārtraukt minēto dzejnieku sūtīšanu uz ārzemēm [6, 204].

Lai kādas būtu šīs dažādās versijas, VDK organizēto kultūras sakaru rezultātā jau 60. gados izveidojās kolēģu dzejnieku, arī mākslinieku, teātra cilvēku – tuvu draugu un domubiedru grupa, ko vienoja līdzīga pasaules izjūta, kuras pamatā bija piederība vienai tautai un vienai profesijai. Šo rezultātu varēja interpretēt dažādi. LPSR VDK to interpretēja kā sasniegumu ietekmes aģentūras veidošanā. Piemēram, LPSR VDK priekšsēdētāja L. Avdjukeviča pārskatā LKP Centrālkomitejai par darbību 1976. gadā norādīts: "Aktivizēta darbība emigrācijas organizāciju un centru dezorganizēšanā. Šim nolūkam tika izmantoti īpaši sagatavotu propagandistu izbraukumi uz emigrantu mītnes zemēm." Pārskatā kā pirmais tiek minēts dzejnieka Jāņa Petera un dramaturga Jāņa Anerauda izbraukums, Avdjukevičs konkretizē: "Veikti pasākumi pret emigrācijas centriem ASV", "Augstākminēto pasākumu veikšana kopā ar citu darbu padziļināja šķelšanos emigrācijā." [11]

Kopš 70. gadiem pie trimdniekiem Rietumos vairākkārt viesojās Latvijas aktieri, mūziķi, mākslinieki un dzejnieki (Imants Ziedonis, Jānis Peters, Māris Čaklais, Imants Auziņš, Andris Vējāns), kuru vārds nebija svešs trimdas auditorijai. Ekskluzīvās iespējas ierasties un publiski uzstāties to tautiešu priekšā, kuri dzīvoja aiz dzelzs priekškara, nodrošināja tāda formalitāte kā piešķirtais "VDK propagandista tituls" [turpat]. Lielais apmeklētāju skaits sarīkojumos, kuros dzejnieki uzstājās, apliecina, ka ievērojamai trimdas sabiedrības daļai šādas tikšanās bija būtiska nepieciešamība. Dzejnieku panākumus trimdas auditorijās VDK savos pārskatos centrālkomitejai interpretēja kā sekmīgu darbību "reakcionārās emigrācijas" šķelšanā. Taču, no šodienas viedokļa raugoties, trim-

das literātu saskarsme ar Latvijas literātiem noteikti nav aizkavējusi Latvijas neatkarības atgūšanu un, iespējams, zināmā mērā pat sagatavojusi augsni Atmodai.

Viens no KSK darbības atklātajiem mērķiem, kas tika regulāri uzsvērti Komitejas publikācijās, konferencēs un plēnumos, bija trimdas tautiešu iesaistīšana starptautiskajā cīņā par mieru, savukārt trimdas latviešu lielākās organizācijas dažādi atbalstīja ideoloģisku, ekonomisku un militāru cīņu pret komunismu visā pasaulē. 1984. gadā KSK jubilejas runā prezidija priekšsēdētājs VDK virsnieks Alberts Liepa izteica neapmierinātību, ka sadarbība ar “progresīvajiem tautiešiem” diemžēl nav pāragusi “augstākā kvalitātē”, t.i., nenotiek plašāka tautiešu piedalīšanās cīņā par “imperālistisko valstu” atbrūnošanos [3].

Pētot Rakstniecības, teātra un mākslas vēstures muzejā pieejamo KSK saraksti ar trimdas cilvēkiem, zīmīgas šķiet vairākas detaļas. Piemēram, gandrīz par visiem sarakstes partneriem ir iekārtota mape, uz kuras rakstīts, piemēram, *Ulda Ģērmaņa lieta, Rolfa Ekmaņa lieta* utt. Interesantas ir arī sīkas piezīmes ar komitejas vadības norādījumiem uz aploksnēm vai vēstulēm, piemēram, uz Veltas Tomas sūtītās vēstules aploksnēs 1968. gada 17. februārī kāds pierakstījis: “b. Aneraud! Saraksti jāsāk maigos toņos, dodot T. iespēju izteikt savus uzskatus par dažādiem kultūras sakaru aspektiem. Sākt apmaiņu ar grāmatām, skaņu platēm utt.” [9] Trimdas dzejniece Velta Toma bija viena no “Jaunās Gaitas” draugu kluba dibinātājām Kanādā un arī viena no organizācijas “Dardedze” dibinātājām. Caur “Dardedzi” trimdas sabiedrību sasniedza Latvijas filmas, kuru izrādīšana un pat izziņošana izraisīja ne vienu vien konfliktu, asu vārdu pārmaiņu un karikatūras trimdas presē. Pirmā bija filmas “Pūt, vējiņi” izrāde 1974. gadā.

Pētot KSK saraksti, vēl nākas konstatēt, ka vismaz uz trešdaļas vēstulju, kuras rakstījuši trimdinieki, ir divi vārdi – “bez atbildes”, kam seko amatpersonas paraksts. Lieta pavisam vienkārša – KSK pasta adrese bija Gorkija ielā 11, un, pirms vēstule nonāca pie, teiksim, vecākā referenta J. Anerauda, to jau bija izvērtējis pats KSK prezidija priekšsēdētājs. Varu tikai just līdz J. Aneraudam, kam ik pēc divām trim vai pat četrām un piecām vēstulēm “bez atbildes” nācās taisnoties vēstulju sūtītājiem, stāstot par aizņemtību vai ģimenes apstākļiem.

Vieni trimdinieki savu piedalīšanos KSK pasākumos uzskatīja par misiju, citi – par redzesloka paplašināšanu. Trimdas rakstnieks eksistenciālists Guntis Zariņš bija viens no tiem, kuri ir pārliecināti par kultūru kā autonomu parādību, kas stāv pāri politiskām pretrunām: “..es neticu, ka jebkādu komiteju diktāti

varētu man pateikt, ka latviešu literatūra un māksla ir sadalīta divās daļās. Man liekas, ka labākais žests, ko mēs varētu izdarīt, būtu piešķirt Vizmai Belševicai jeb Ojāram Vācietim Zinaīdas Lazdas balvu – protams, šis ir tikai salīdzinājums, bet patiesība ir tā – mēs nevaram un nedrīkstam viņus noklusēt, jeb publicēt ar gariem propagandas rakstiem. Viņiem jau tā pietiekami grūti! Mums ir jāignorē viņu “maizes darbs” (slavas dziesmas), tāpat kā mums jāignorē, ja kāds no mūsu māksliniekiem zīmē naktspodu reklāmas. Man liekas, ka mūsu propagandai pret panslāvismu ir jāieiet citā plaknē, un tā var būt tikai kulturāla.” [10] Guntis Zariņš par savu ceļu izvēlas tiešu sadarbību ar Latvijas rakstniekiem. Diemžēl tā tika ierobežota un pakļauta VDK uzraudzībai un manipulācijām, kas noveda rakstnieku līdz pašnāvībai.

Attieksme pret tādiem kultūras sakaru tīkotājiem un “braucējiem” kā G. Zariņš, V. Toma un citi visos laikos gan Latvijā, gan trimdā ir bijusi krietni atšķirīga. Anšlavs Eglītis pat izvirzījis izpētes vērtu jautājumu: “Interesanti, kā attīstās mūsu ticības kari: dažam uzbrūk, dažam nē. Profesors Siliņš izbraukāja Latviju, izrunājās pa radio, neviens nekā nepārmeta. Guntim sadeva tā, ka bija jāpakaras. Stumbrs (dzejnieks Olafs Stumbrs. – *Aut.*) izbraukāja, izrunājās, izdrukājās *Literatūrā un Mākslā*, visi viņu tikai cildināja un acināja uz nometnēm kā vecmāti. Aizbrauca Veltiņa – atkal deva pa ‘kraņimeri’ vīrsū. Izbraukāja Ziverts (dramaturgs Mārtiņš Ziverts. – *Aut.*) – nekā, tikai visu cienību. Joki, vai nē? Izproti nu “pūļa psiholoģiju.” [8]

Spēcīgākās latviešu trimdas organizācijas – Pasaules brīvo latviešu apvienība (PBLA), “Daugavas vanagi”, Amerikas latviešu apvienība (ALA), Latviešu nacionālā apvienība Kanādā (LNAK) – pieņēma lēmumus, ka okupētās Latvijas apmeklēšana nav vēlama un personām, kas ir kādas trimdas organizācijas valdē, pirms Latvijas apmeklēšanas ir jāatkāpjas no amata. Trimdai bija politisks mērķis – Latvijas neatkarības atjaunošana *de facto*. Minētās vadošās organizācijas neatlaidīgi sargāja Latvijas valsts neatkarību *de jure*, tādēļ konsekventi aizstāvēja uzskatu, ka attiecībās ar LPSR oficiālajiem pārstāvjiem, arī ar KSK, ir pieļaujama tikai konfrontācija. Tikai jau Atmodas laikā – 1989. gadā – noliedzotās rezolūcijas tika mainītas [4, 36].

Jau Mihaila Gorbačova atklātības politikas laikā, kad dzelzs priekšskars pamazām krita, Latvijas kultūras sakaru dalībnieki ar darbiem pierādīja, ka viņi ir nevis trimdas politiskā mērķa pretinieki, bet gan tā sabiedrotie. Ir nopietns pamats uzskatīt, ka, piemēram, Jānim Peteram kā Atmodas politiķim un talantīgam diplomātam ir īpaši personiskie nopelni apstākļi, ka Latvijas brīvības

atgūšana notika bez lielas asinsizliešanas. Nenoliedzami, joprojām strīdīgs ir jautājums – kā vērtēt tautas cienīto mākslinieku, rakstnieku, aktieru, režisoru utt. attiecības ar KSK jumta organizāciju VDK? Līdz šim likums liedz iespēju akadēmisku pētījumu nolūkos piekļūt VDK aģentu kartotēkas daļai, kas atrodas Latvijā. Totalitārisma seku dokumentēšanas centrā ir iespēja tikai individuāli piekļūt ziņām, kas jau bijušas agrāk publicētas, neminot konkrētu personu vārdus un uzvārdus.

Nobeigumā īss komentārs par nesen lasītu grāmatu. Ir interesanti salīdzināt rakstā aplūkotos kultūras kontaktus latviešu starpā un tajā pat laikā notikušos kontaktus un apmaiņas braucienus PSRS un ASV kultūras un zinātnes darbinieku starpā. 2003. gadā publicētajā grāmatā *“Cultural Exchange and the Cold War : Raising the Iron Curtain”*, aprakstīti minētie kontakti, sākot no 20. gadsimta 50. gadiem, un sniegts detalizēts izvērtējums, kā arī no abām pusēm iesaistīto personu šodienas viedoklis. Tie cilvēki, kas brauca no PSRS, vēlāk ieņēma augstus varas posteņus (Aleksandrs Jakovļevs, Mihails Gorbačovs), bija ietekmīgi un izcili savā profesijā (Čingizs Aitmatovs, Vitālijs Korotičs), un kā vienojošais secinājums tiek uzsvērts viedoklis, ka šie sakari bija kā ķēdes reakcija, kas izraisīja PSRS sabrukumu [7, 58]. Ir pamats attiecināt šos secinājumus arī uz Latviju, kaut pierādījumi un dokumentāras liecības vēl joprojām ir jāmeklē un jāanalizē.

Literatūra

1. Latvijas komitejas kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs statūti. Kopija. Glabājas G. Liepiņa personiskajā arhīvā Toronto, Kanādā.
2. Lešinskis, I. Kultūras sakari vai etniskā spiegošana. To kādreizējā veidotāja viedoklis. *Latvija Šodien*. Nr. 14, 1986, 109.–120. lpp.
3. Liepa, A. Cēlā mērķa vārdā ir vērts strādāt : A. Liepas runa LKSK aktivā. *Dzimtenes Balss*. Nr. 37, 1984, 4.–5. lpp.
4. Liepiņš, G. Kultūras sakari Latvija/Ziemeļamerika (1967–1990). Grām.: *Konferences “Trimda, kultūra, nacionālā identitāte” referātu krājums*, 2004. g. 30. sept.–2. okt. Rīgas Latviešu biedrība, Pasaules Brīvo latviešu apvienības Kultūras fonds, Latvijas Valsts arhīvs. Sast. D. Kļaviņa un M. Brancis. Rīga : Nordik, 2004, 34.–44. lpp.
5. Līcītis, E. Aizstāvējāmieš un aizstāvējām. Saruna ar I. Ziedoni. *Latvijas Avīze*. 2004, 29. janv., 21. lpp.

6. Mauliņš, J. Cīnītāji, atbalstītāji un aizkrāsnes karalistes bruņinieki. *Karogs*. Nr. 8, 2004, 202.–208. lpp.

7. Richmond, Y. *Cultural Exchange and The Cold War : Raising the Iron Curtain*. University Park : Pennsylvania State University Press, 2003, 249 p.

8. Eglītis, Anšl. Vēstule V. Pelēcim, 1970.15.I. Glabājas Rakstniecības, teātra un mākslas vēstures muzejā (RTMM), 554872.

9. Toma, V. Vēstule J. Aneraudam, 1968.5.II. Glabājas RTMM, 563473.

10. Zariņš, G. Vēstule G. Saliņam, 1964.24.V. Glabājas RTMM, 517593.

11. Zālite, I. Kultūras sakari – caurums dzelzs aizkarā. Aukstā kara sākums. 1998. gada 25. aug. [tiešsaiste] [aplūk. 2003, 10. sept.]. Pieejams: <http://vip.lanet.lv/LPRA/caurums.html>

Eva Eglāja-Kristšone

A Committee for Cultural Relations with Compatriots Abroad (1964–1991): Facts, Myths, and Interpretations

Summary

In the 60s of the 20th century, the State Security Committee of the Soviet Union (KGB) established independent social organizations in several Soviet republics called Committees for Cultural Relations with Compatriots Abroad. Their official purpose was the development of cultural contacts and promoting peace, but the secret purpose was investigation of the emigrant communities and using them in order to destabilize the democratic Western states.

In the Latvian Soviet Socialist Republic, the Committee for Cultural Relations with Compatriots Abroad was formally established in 1964 by the representatives of various social organizations and cultural institutions. In reality, this organization had been functioning since 1955 according to the objectives set by KGB and under its close supervision. The Literature, Art, Music, Theatre, and Youth Sections of the Committee were joined by the leading representatives of Latvian culture – artists, writers, musicians, theatre and film experts, whose membership was approved by the party committees of the corresponding professional associations, the KGB institutions, and the Foreign Relations Department of the Central Committee of the Latvian Communist Party. KGB

planned and secretly supervised the trips abroad, the inviting and receiving foreign guests, and international correspondence.

The attitude towards the participants of the cultural relations organized by the KGB is still a sensitive topic for Latvians on both sides of the "iron curtain". There are heated debates about the collaboration of popular poets and artists with KGB, the extent of this collaboration, its significance, and consequences. Doubtless, as a result of the activities of the Committee there was formed a group of Latvian writers, artists, directors, and actors sharing a similar world outlook and common identity as the representatives of one nation and one culture. Both the political leaders of Latvian emigrant organizations and the KGB representatives interpreted this fact as splitting of the emigrant community, while the intellectuals involved in the cultural relations from both sides perceived it as common efforts to preserve the endangered Latvian culture and prepare for the national Awakening. The research of the activities of the Committee is hindered by the lack of documentary sources, so it is largely based on interpretations and subjective testimonies. Controversial myths about the Committee travel through generations and political systems.